

“RAQAMLI TARIX” FANINI O‘QITISHNING KONSEPTUAL-METODIK ASOSLARI

Mirzaaxmedova Gulshanoy Mansurjon qizi

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD)

FarDU doktoranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada zamonaviy raqamli transformatsiya sharoitida tarix fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli tarix konsepsiyasining mohiyati, uning ta’lim tizimidagi o‘rni hamda tarix fanini o‘qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning konseptual-metodik asoslari yoritilgan. Shuningdek, tarixiy bilimlarni shakllantirishda raqamli platformalar, virtual arxivlar, interaktiv xaritalar va multimedia vositalaridan foydalanish samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, raqamli tarixni o‘qitish jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, innovatsion pedagogik metodlarni qo‘llash hamda o‘quv jarayonini raqamli ta’lim muhitida tashkil etish tarix ta’limi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maqolada tarix fanini o‘qitishda zamonaviy metodik yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli tarix, tarix ta’limi, raqamli texnologiyalar, pedagogik metodika, interaktiv ta’lim, raqamli kompetensiya, virtual arxiv, tarixiy tafakkur.*

Bugungi kunda O‘zbekistonning ta’lim sohasida raqamli madaniyatni rivojlantirish davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlanmoqda va mamlakatni rivojlantirishning ustuvor strategik yo‘nalishlaridan biri hisoblanmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida o‘qituvchi va o‘quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, shuningdek, ta’limning barcha bo‘g‘inlarida AKTni ta’lim jarayoniga integratsiyalash bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ta’lim dasturlarini modernizatsiya qilish, elektron resurslar, multimedia darsliklari, interaktiv ta’lim platformalarini o‘z ichiga olgan raqamli ta’lim infratuzilmasini yaratishga jiddiy e’tibor qaratilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qator farmonlari ta’lim tizimida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishga qodir o‘qituvchilarni tayyorlashga tizimli yondashuv, ya’ni AKT ko‘nikmalarini puxta biladigan, ularni o‘quv jarayoniga integratsiyalash malakasiga ega, ta’lim samaradorligini oshirishga va zamonaviy talablarga javob beradigan o‘qituvchilarni tayyorlash masalasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni, 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6079-son qarori, Prezidentning 2020-yil 28-apreldagi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini, “Prezidentning raqamli elektron texnologiyalarni, elektron texnologiyalarni qayta ishlashni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4699-sonli qarori raqamli texnologiyalarni joriy etish, IT-ta’limni rivojlantirish, ilmiy tadqiqotlarni IT-

sanoat bilan integratsiyalash va raqamli savodxonlikni oshirish uchun huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

“Raqamli tarix” fanini o‘qitishning konseptual-metodik asoslarini takomillashtirish jarayonida qo‘lga kiritilgan natijalarni tahlil qilish va umumlashtirish, samaradorlik darajasini aniqlash metodikasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim tizimining barcha bosqichlarida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli transformatsiya jarayoni ta’limning mazmuni, shakli va metodlarini yangilash zaruratini keltirib chiqarmoqda. Ayniqsa, tarix fanini o‘qitishda raqamli texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tarix fanining asosiy vazifasi jamiyat rivojlanishining tarixiy jarayonlarini o‘rganish, tarixiy tafakkurni shakllantirish hamda o‘tmish tajribasini hozirgi va kelajak rivoji bilan bog‘lashdan iborat. Zamonaviy ta’lim sharoitida bu vazifalarni samarali amalga oshirish uchun raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanish zarur.

Raqamli tarix (Digital History) – tarixiy ma’lumotlarni raqamli shaklda yaratish, saqlash, tahlil qilish va taqdim etish jarayonlarini o‘z ichiga olgan ilmiy yo‘nalish hisoblanadi. Ushbu yo‘nalish tarix fanini o‘qitishda yangi metodik imkoniyatlarni yaratadi. Shu nuqtai nazardan, raqamli tarix fanini o‘qitishning konseptual-metodik asoslarini takomillashtirish masalasi dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

Tarix ta’limi metodikasiga oid ilmiy tadqiqotlar ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, tarixiy tafakkur nazariyasi va tarix o‘qitish metodikasi bo‘yicha S. Wineburg, P. Seixas, T. Morton kabi olimlarning ishlari muhim ilmiy ahamiyatga ega. Raqamli tarix yo‘nalishi bo‘yicha D. Cohen va R. Rosenzweig tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tarixiy manbalarni raqamlashtirish hamda internet orqali taqdim etish masalalari yoritilgan. Ularning fikricha, raqamli texnologiyalar tarixiy tadqiqotlarni yangi bosqichga olib chiqadi. Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham tarix ta’limini modernizatsiya qilish masalalari o‘rganilgan. O‘zbekistonlik olimlar tarix fanini o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, interaktiv metodlardan foydalanish hamda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Biroq mavjud ilmiy ishlarda raqamli tarix fanini o‘qitishning konseptual-metodik asoslarini tizimli ravishda takomillashtirish masalalari yetarli darajada yoritilmagan. Mazkur tadqiqot quyidagi ilmiy metodlar asosida olib borildi: ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish; qiyosiy tahlil; tizimli yondashuv; pedagogik kuzatish; umumlashtirish va xulosalash metodlari. Tadqiqot jarayonida tarix fanini o‘qitishda raqamli texnologiyalarni qo‘llash bo‘yicha mavjud tajribalar o‘rganildi hamda ularning metodik jihatlari tahlil qilindi.

Raqamli texnologiyalar tarix fanini o‘qitish jarayonida quyidagi imkoniyatlarni yaratadi: tarixiy manbalarga keng kirish imkoniyati; vizual materiallar orqali tarixiy jarayonlarni tushuntirish; interaktiv o‘qitish metodlarini qo‘llash; o‘quvchilarning mustaqil tadqiqot faoliyatini rivojlantirish. Raqamli tarix fanini o‘qitishda elektron arxivlar, virtual muzeylar va raqamli kutubxonalardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Raqamli tarix fanini o‘qitishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi: a) Loyiha asosida o‘qitish (Project-based learning); b) Muammoli ta’lim (Problem-based learning); c) Tarixiy simulyatsiya; d) Interaktiv xaritalar bilan ishlash. Mazkur metodlar o‘quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishga

xizmat qiladi. Tarix fanini o‘qitishda talabalar quyidagi raqamli kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur: raqamli manbalarni izlash va saralash; tarixiy ma’lumotlarni tahlil qilish; tarixiy ma’lumotlarni vizuallashtirish; axborot xavfsizligi va akademik halollik tamoyillariga rioya qilish. Raqamli tarix fanini o‘qitishda pedagogik jarayonni tashkil etish quyidagi tamoyillarga asoslanishi zarur: tizimlilik tamoyili, interaktivlik tamoyili, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion texnologiyalar integratsiyasi. Shuningdek, tarix fanini o‘qitishda raqamli ta’lim muhitini yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunda elektron ta’lim platformalari, virtual laboratoriyalar va multimedia vositalaridan foydalanish samarali natijalar beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalar tarix fanini o‘qitish samaradorligini oshirish bilan birga, o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini ham kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytish o‘rinliki, raqamli tarix fanini o‘qitish tarix ta’limini modernizatsiya qilishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar tarixiy bilimlarni samarali o‘zlashtirish imkonini yaratadi. Interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantiradi. Tarix fanini o‘qitishda raqamli kompetensiyalarni shakllantirish zarur. Kelgusida tarix fanini o‘qitishda sun‘iy intellekt texnologiyalari, raqamli simulyatsiyalar va virtual reallik imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бородкин Л.И. Digital history: применение цифровых медиа в сохранении историко-культурного наследия? // Историческая информатика. 2012. Т.1. №1. - С.14-21.
2. Бородкин Л.И. Историк и мир (больших) данных: вызовы цифрового поворота // Историческая информатика. 2019. №3,-С.14-30.
3. Володин А.Ю. Цифровая история (Digital history): виртуальная реальность или исследовательская практика? // Стены и мосты II: Междисциплинарные и полидисциплинарные исследования в истории: материалы Международной научной конференции, Москва, Российский государственный гуманитарный университет, 13-14 июня 2013 г. - М.: Академический Проект, 2014. - С.140-147.
4. Володин А.Ю. «Цифровая история»: ремесло историка в цифровую эпоху // Электронный научно-образовательный журнал «История», 2015. Т.6. Вып. 8(41). [Электронный ресурс].
5. Хроленко А.Т. Современные информационные технологии для гуманитария: практ. рук. А.Т. Хроленко, А.В. Денисов.- М.: Флинта: Наука, 2010.
- 6.Cohen D., Rosenzweig R. Digital History: A Guide to Gathering, Preserving and Presenting the Past on the Web. – University of Pennsylvania Press, 2016.
- 7.Wineburg S. Historical Thinking and Other Unnatural Acts. – Philadelphia: Temple University Press, 2001.
- 8.Seixas P., Morton T. The Big Six Historical Thinking Concepts. – Nelson Education, 2013.